

БЪЛГАРСКИ
ХЕЛЗИНСКИ
КОМИТЕТ

Отчет за дейностите на БХК през 2003 г.

Основни сфери на дейност

През 2003 година дейностите на Български хелзинкски комитет бяха фокусирани в сферите на защита правата на етническите малцинства, правата на бежанците, кандидатите за убежище и мигрантите, положението в местата за принудително задържане т.ч. правата на лицата с умствени увреждания в заведения за социални грижи, свръхупотреба на сила от правоприлагащите органи, свобода на словото, правата на жените, достъпа до правосъдие, прояви на нетолерантност и расизъм. Правната програма на Комитета осигуряваше представителство по стратегически дела при правозащитни нарушения. За генериране на обществено внимание към проблемите в правозащитната сфера се търсеше участие в печатните и електронните медии, организиране на конференции, както и издаване на списанията “Обектив”, “Бежанците днес и утре” и “Информационен бюлетин за антисемитизма”.

През ноември 2003 г. БХК, съвместно с две други организации – Фондация “Общество и информация” и Съюза на българските фондации и нестопански организации, спечели конкурс за разпределяне на 2 млн. евро от Европейската комисия за работа с уязвими групи от българското общество. Проектът предвиждаше разпределяне на средства в рамките на три финансови схеми: обучение на местни власти и неправителствени организации в 30 бедни общини; национална схема за подпомагане проекти на неправителствени организации, насочени към уязвими групи и регионална схема за подпомагане на проекти на неправителствени организации, насочени към работа в определени региони на България. Консорциумът създаде бързо организация и успя да реализира първоначалните дейности в срок. В рамките на един месец бяха подадени 209 проекта, от които финансиране получиха около половината. БХК участва в представянето на проекта в няколко региона на България, в оценката на постъпилите за финансиране проекти и в наблюдението на осъществяването на проектите. За съжаление, поради силно централизиран и бюрократизиран подход на Европейската комисия, броят на представителите на БХК в проекта не бе задоволителен, а тяхната роля не бе достатъчно решаваща.

Нови проекти

Паралелно с работата по текущите програми, през годината бяха стартирани няколко нови проекти в допълнение към текущите проекти. През май 2003 г. стартира голям тригодишен проект, финансиран от Европейската комисия, за предотвратяване на изтезанията в Централна и Източна Европа. Проектът ще се изпълнява от Програмата за затворените институции до април 2006 г. В проекта има и правен компонент, който включва водене на стратегически дела пред вътрешните и международните съдилища, който се изпълнява от Правната програма. През септември, в рамките на сътрудничеството на Правната програма с Инициативата за право на обществения

интерес (Public Interest Law Initiative) и Правната инициатива на Институт “Отворено общество”, стартира проект за изследване на домашното насилие. В края на годината беше подновен стар проект на БХК за написване на алтернативен доклад за изпълнението на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства.

Изпълняваха се и три съвместни проекта с местни партньори – Работна група за изследване на антиземитизма (заедно с Организацията на евреите в България “Шалом” и Фондация “Отворено общество”), проект за картографиране на организациите, работещи в сферата на нетолерантността, расизма, ксенофобията и антисемитизма (съвместно с Фондация “Отворено общество”) и “Реформа за хуманизиране на пенитенциарните заведения” (съвместно с Проект “Права на човека”).

Партньорства

През 2003 година БХК продължи партньорствата си с Българската медийна коалиция, Кеър България, Международния център по проблемите на малцинствата и межкултурните взаимодействия, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на вътрешните работи, Министерство на правосъдието, Национален център за социална рехабилитация, Партньори България, Проект “Права на човека”, областни и общински служби за социално подпомагане към МТСП, Фондация “Български джандър изследвания”, Фондация “Отворено общество” - София, Фондация “Програма достъп до информация”, Фондация “Равен достъп”, Фондация “Романи Бах”. БХК работи със следните международни партньори: Амнести интернешънъл, Артикъл 19, Европейския център за правата на ромите, Инициативата за право в обществения интерес, Правната инициатива на Институт “Отворено общество”, ИНТЕРАЙТС, Международната хелзинкска федерация по правата на човека и местните хелзинкски комитети по страни.

Публикации

През 2003 година БХК издаваше периодичните издания сп. “Обектив”, сп. “Бежанците днес и утре” и “Информационен бюлетин за антисемитизма”.

Освен тях бяха публикувани няколко книги - “Убийци под прикритие”, авт. Георги Тамбуев, изд. БХК/ИК “Труд”, “Достъпът до правосъдие: Международни стандарти и положението в България”, “Международни стандарти за третиране на лишените от свобода”, двете брошури “Вашите права във ВУИ и СПИ” и “Вашите права в местата за лишаване от свобода”, “Дисциплинарната практика в местата за лишаване от свобода в България”. В началото на 2004 г. излезе от печат и най-новата книга на БХК “Правата на човека и дейността на българската полиция”.

Финансиране

През 2003 година БХК работи по проекти, осъществявани с подкрепата на чуждестранни донори. Най-големите сред тях са Върховният комисариат за бежанците към ООН, Европейската комисия, Институт “Отворено общество” – Будапеща. Делът на финансовото участие на всички донори е отразен подробно във финансовия отчет за 2003 година.

Изпълнявани проекти през 2004 година

Институционална подкрепа на БХК, лобиране чрез участие в медиите, чрез публикуване на сп. “Обектив” и поддържане на Интернет страница

Проектът за институционална подкрепа на БХК и издаване на списание “Обектив” за периода 2002-2004 се финансира от Институт “Отворено общество” – Будапеща. От март 2004 започва ново финансиране за периода март 2004–февруари 2006 от същия донор. Проектът оперира чрез шест постоянни служители, които обслужват всички проекти и инициативи на комитета, базирани в централния офис. По него работят председателят на БХК Красимир Кънев, Гургана Ерменкова - счетоводител, Ася Грудова – касиер счетоводител, Силвана Кирякова - технически сътрудник/деловодител, Владимир Владов – технически сътрудник (и двамата на половин щат) и Десислава Симеонова - административен директор. Нарастналият обем работа и в частност администрирането на тригодишния многонационален проект за затворените институции, което ще се осъществява от БХК, наложи наемането на втори счетоводител.

Проектът за институционална подкрепа координира и оказва подкрепа в цялостната дейност на БХК, която включва всички програми, проекти, изследвания, кампании и други краткосрочни и дългосрочни инициативи. Той осъществява ежедневния медиен мониторинг и при констатирани сериозни правозащитни нарушения извършва проверки на място. Работещите по проекта за институционална подкрепа организират публичните изяви на БХК, които не са планирани в рамките на конкретен проект. Те също така участват във фондонабирането за нови проекти.

В рамките на проекта се издава и сп. “Обектив”, което излиза вече десета година. През 2003 година списанието се издаваше на български и английски език (като тримесечен дайджест на българските броеве). Поради обезценката на фиксирания бюджет на изданието през последната година, бяха търсени допълнителни източници на финансиране за издаване на списанието. През юни излезе специален брой, посветен на свободата на словото, финансиран по проекта на Артикъл 19 за декриминализация на

обидата и клеветата. Водещите теми в сп. “Обектив” през годината обхващаха проблемите на защитата на малцинствата, правата на хората с умствени увреждания, настанени в заведения за социални грижи, антидискриминационно законодателство, смъртни случаи при съмнителни обстоятелства, свобода на словото, защита на бежанците, религиозни свободи, ксенофобия, а от международните събития – войната в Ирак и положението в пост-военен Ирак. През юни 2003 “Обектив” издаде стотния си брой.

Списание “Обектив” се прави от Юлиана Методиева – главен редактор и Росица Стойкова – редактор.

През годината БХК продължи да поддържа Интернет сайт (www.bghelsinki.org), който се актуализира със специалните доклади на комитета, правозащитни новини, информация за кампанията за социалните домове, последните броеве на “Обектив” и други. В края на годината беше включен нов двуезичен раздел за водене на кампании по Интернет за защита на жертви на правозащитни нарушения.

Интернет страницата на БХК се поддържа от Десислава Симеонова.

Работещите в БХК продължиха да взимат участие в медийни изяви, които са ефективно средство за популяризиране на дейностите и становищата на комитета. БХК е установило редовно сътрудничество с централните всекидневници “Дневник”, “Капитал”, сп. “Тема”, различни радиостанции. През юли 2003 изследователи от БХК бяха поканени от Асошиейтед прес да проведат съвместни посещения в заведения за социални грижи в България. Статията, излязла на 25 август 2003 година, беше препечатана от вестниците Seattle Times, Los Angeles Times, Houston Chronicle, Miami Herald, както и от БиБиСи.

Програма за правна защита

През 2003 година правната програма продължи работа по представителство по дела, започнати в предходни периоди. Продължи и работата по предоставяне на правни консултации и поемане на защита по нови случаи, макар и с по-малка интензивност от предходни периоди.

Към края на 2003 година, правната програма предоставя представителство по 34 дела пред Европейски съд по правата на човека, като делата отразяват приоритетни области за БХК като полицейска бруталност (4), употреба на огнестрелно оръжие от полицейски органи (4 дела), законност на лишаване от свобода (5 дела), достъп до съд и продължителност на производство (6 дела), право на безплатна адвокатска помощ (2

дела), свобода на религията (3 дела), правото на семеен живот (3 дела), свобода на митинги и организация (3 дела), свобода на изразяването (3 дела), както и право на собственост (2 дела).

През 2003 година правната програма предостави седем допълнителни становища пред Европейски съд по правата на човека във връзка с развитието на процедурите по разглеждане на делата. Допълнителните становища бяха предоставени по делата Каин с/у България (продължително задържане), Иванка Димитрова с/у България, Антонов с/у България и Рачева с/у България (достъп до съд), Кирил Иванов с/у България (забрана на митинг), ОМО Илинден с/у България (забрана на политическа партия), Екимджиев с/у България (наказателно преследване на адвокат за защитна позиция, изразена в съдебно заседание) М.Ч. с/у България (виж по-долу).

През годината бяха заведени и 3 нови жалби пред Европейския съд по правата на човека. Новите жалби са във връзка с отказ за предоставяне на радио лиценз, употреба на огнестрелно оръжие в армията и лишаване от свобода на наборен военнотружещ като дисциплинарна мярка.

През 2003 година Европейският съд произнесе две решения по дела, по които правната програма предостави адвокатско представителство – Михаил Михов с/у България (нарушение на правото на разумна продължителност на досъдебното задържане) и М.Ч. с/у България (нарушение на забраната за нечовешко и унижително третиране и правото на личен живот, като и по двете прие, че е налице нарушение на Конвенцията). В решението си по М.Ч. Европейският съд прие, че е налице прокурорска практика в България да не се повдигат обвинения за изнасилване, когато жертвата на изнасилване не е оказвала физическа съпротива. Според решението на съда, подобна практика не предоставя достатъчна защита на жертвата на изнасилване, и тъй като изнасилването засяга едновременно както физическата, така и психологическата неприкосновеност на личността, е налице нарушение както на забраната за нечовешко третиране, така и на правото на личен живот. Решението представлява прецедент за практиката на Европейския съд. Съдът постанови също така и три решения, обявявайки жалбите за допустими, по делата Каин с/у България, Антонов с/у България и Рачева с/у България.

Правната програма продължи и работата си по представителство по жалбите, заведени пред вътрешните съдилища. Те засягат проблеми със свръхупотреба на сила от правоприлагащите органи, експулсиране на чужденци, правото на алтернативна служба.

През 2003 година правната програма започна усилия по подбор на дела, свързани с права на жените. Усилията са концентрирани в области като домашно насилие и

дискриминация в пазара на труда. Това е една нова инициатива на БХК, която се изпълнява в рамките на проект за правна защита на жени - жертви на насилие или дискриминация, основана на пола. Проектът стартира през месец септември 2003 г. и се осъществява в рамките на Правната програма на БХК с подкрепата на Инициатива за право в публичен интерес (PIL) и Правната инициатива на Институт “Отворено общество” - Будапеща.

Дългосрочната цел на проекта е на база проучване на ситуацията в България по отношение на проблеми, касаещи жените – сексуално насилие, домашно насилие, дискриминация на основата на пола, трафик, нарушаване правата на жените в сферата на заетостта, да се извърши преценка и подбор на случаи, които представляват правен интерес от гледна точка стратегическо водене на дела на национално и регионално ниво.

В процеса на търсене и подбор на стратегически дела неразделна част от проекта е оказването на безплатна правна помощ на жени, нуждаещи се от правен съвет или представителство пред съд.

До момента са осъществени изследователска дейност по темата, както и контакти със специализирани женски неправителствени организации, работещи в областта на правата на жените в София (Български център за джендър изследвания, Сдружение “Българо-европейско партньорство”, Център “Надя”, Женски алианс за развитие), а с Асоциация Анимус и кризисното ѝ звено започна сътрудничество по работата с жени, пострадали от сексуално и домашно насилие, които Анимус насочва за правен съвет към БХК.

През октомври 2003 година представители от програмата за правна защита на БХК участваха в срещата по планирането и подготовката на Институт за обучение по правата на жените, двугодишен проект на Network of East-West Women, който ще се реализира в София. През януари 2004 година в градовете Разград и Елин Пелин бяха осъществени срещи с пострадалите, семействата и адвокатите им, както и наблюдение на съдебни заседания по дела, касаещи насилие срещу жени (групово изнасилване и изнасилване на непълнолетно момиче).

Правната програма се ръководи от адв. Йонко Грозев и се изпълнява съвместно с адв. Бойко Боев и адв. Теодора Крумова.

Програма за наблюдение на затворените институции

През 2003 година Програмата за наблюдение на затворените институции работи в три направления по три отделни проекта:

- Проект “Реформа за хуманизиране на пенитенциарните заведения”, подкрепен от Европейската комисия - Микропроекти, изпълняван в партньорство с Проект “Права на човека” в затвори, възпитателни училища-интернати и социално педагогически интернати (ВУИ и СПИ);
- Проект “Независим мониторинг на дейността на българската полиция”, подкрепен от Фондация “Отворено общество” – София с фокус върху полицейски те арести;
- Проект “Предотвратяване на изтезанията в Централна и Източна Европа”, подкрепен от Европейска комисия – Макропроекти, изпълняван от БЖК като водеща организация със седем други европейски НПО с фокус през отчетния период върху социални заведения за лица с умствени увреждания.

Проект “Реформа за хуманизиране на пенитенциарните заведения”

Проектът стартира в края на 2002 година и се изпълняваше съвместно с Проект “Права на човека”. Основният му фокус беше върху затвори, трудово-поправителни общежития, ВУИ и СПИ. Посещенията във ВУИ и СПИ се извършиха в хода на учебната година, а затворите и ТПО се посещаваха през цялото времетраене на проекта. Екипът от изследователи на Български хелзински комитет и Проект “Права на човека” посетиха всички затвори в страната и затворническите общежития, както и 8 ВУИ и 10 СПИ.

През март–юни 2003 година след проведеното изследване на условията в посетените пенитенциарни заведения бяха написани и публикувани две брошури за запознаване на лишените от свобода и малолетните и непълнолетните с техния правен статус [бел. 1].

Друга основна дейност по проекта бяха семинарите за пенитенциарните служители и за директорите на ВУИ и СПИ. В рамките на проекта бяха организирани 13 семинара във всеки от затворите. В тях се включиха служители от различни служби – режимна, социална, стопанска, медицинска. На семинарите се обсъждаха изготвените от изследователите доклади, правеше се обзор на приложимите международни стандарти и се представяше Наръчника за служителите в пенитенциарните учреждения. В последния месец от проекта се организираха семинарите за директори на ВУИ, СПИ и служители от отдел “Специални училища” на Министерството на образованието и науката. На тях едновременно с обсъждането на изготвените доклади бяха представени и международните стандарти за третиране на малолетни и непълнолетни правонарушители. След обобщаването на информацията от докладите за отделните

затвори бе изготвен краен доклад с основните констатации и препоръки за системата на местата за лишаване от свобода.

Проект “Независим мониторинг на дейността на българската полиция”

От началото на 2003 година дейността по проекта започна с проучване на реда и конкретните действия на полицейските органи при задържане на граждани. През февруари 2003 година БХК сключи споразумение с Дирекция на национална служба “Полиция”, регламентиращ достъпа на изследователи до полицейските поделения и до документация, свързана със задържаните лица.

В резултат на дейността по проекта бяха посетени общо 80 структурни звена на МВР, от които 75 районни полицейски управления и полицейски участъци, 3 етапно-конвойни поделения и 2 заведения за отрезвяване. Няколко от структурните звена бяха посетени повторно с оглед на по-задълбоченото изследване на констатираните проблеми. Една от основните цели на посещенията бе да се проучи възможността за практическо осигуряване на основни права по време на задържането – правото на адвокатска защита, извършването на медицински преглед и уведомяване за задържането на близки и роднини. Заедно с това обект на изследване бяха съоръженията за имобилизация и материалните условия, при които се осъществява задържането – пространство, осветеност, проветрение, осигуреността на помещенията за изолация с необходимия инвентар, възможностите за хранене и достъпа до санитарен възел.

В хода на изпълнение на проекта БХК изпрати в ДНСП междинен отчет, съдържащ статистика и факти за констатирано полицейско насилие, както и наблюдения относно оформяне на документацията, свързана със задържането – заповеди, декларации, протоколи за обиск, медицински документи. Представен бе и анализ на практиките по осигуряване на правото на свиждане със защитник, медицинско обслужване и уведомяване на близки и роднини за факта на задържането. Изложението включи и описание на материалните условия за задържане - помещения за изолация и наличен инвентар, както и използваните средства за имобилизация.

Заедно с посещенията на РПУ проектът предвиждаше набиране на алтернативна информация за полицейското задържане извън полицейските управления. За целта бяха организирани посещения във всички затвори. Проведоха се интервюта с лишени от свобода, чието задържане и съответно полицейско производство е започнало през последните две години. Анкетирането засегна осигуряването на защита от момента на задържането, начина по който е било извършено задържането и конкретните действия на полицейските служители. Когато при анкетирането постъпваше информация за груби нарушения на правата на задържаните лица, фактът на отбелязване на

задържането в РПУ и останалата документация за конкретния случай можеше да бъде по-късно проверена от изследователите при посещения в тези управления, за които имаше подобна информация. До голяма степен определянето на структурните звена, които трябваше да се посетят, се базираше на постъпилите по-рано данни за РПУ. Данните от 2003 г. бяха натрупани на базата на интервюиране на 620 лишени от свобода във всички затвори и в няколко затворнически общежития в страната. На базата на анализ на събраната от интервюта информация и сравнението с предходни години бе изведена динамиката на употреба на физическа сила и помощни средства спрямо задържаните лица.

Преди приключването на дейността по проекта бе изготвен работен вариант на публикация, в която заедно с обобщените резултати от наблюдението бе направен кратък обзор на законовата уредба на дейността на полицията и бяха описани дела на български граждани пред Европейския съд по правата на човека. Накрая бе направен опит да се обобщят условията, при които работят полицейските служители и да се опишат мотивацията за работа, обучението на служителите и възможностите за отдых. Работният вариант на публикацията бе обсъден на проведената на 22 януари 2004 г. кръгла маса, в която взеха участие представители на Постоянната работна група по правата на човека и полицейската етика към МВР и съответно към ДНСП, служители от същите работни групи към регионалните звена в страната. След отпечатването на публикацията тя бе разпратена в МВР, ДНСП, посетените структурни звена на МВР, неправителствени организации и други институции, имащи отношение към темата за правата на човека и дейността на българската полиция.

Проект “Предотвратяване на изтезанията в Централна и Източна Европа”

Проектът стартира в края на април 2003 година с водеща организация БХК. Той се изпълнява съвместно с Международната хелзинкска федерация за правата на човека и местните хелзинкски комитет в Русия, Гърция, Сърбия, Унгария, Полша и Македония.

През юни 2003 г. БХК организира двудневно обучение на участниците в проекта по методологията на мониторинга в затворените институции. На обучението присъстваха представители на всички партньорски организации, на Комитета за предотвратяване на изтезанията, Асоциацията за предотвратяване на изтезанията и Амнести интернешънъл.

През годината БХК започна изпълнение на проекта с фокус върху социалните заведения за лица с умствени увреждания - общо 51 на територията на страната. През 2003 г. бяха посетени 30 институции и 20 общински Дирекции за социално подпомагане. Заетите в проекта инициираха обсъждания по актуални проблеми в системата на институциите със заместник социалния министър Иванка Христова и с експерти от социалното министерство. Контактите с Министерството на труда и

социалната политика (МТСП) бяха използвани и за насърчаване на двупосочната връзка между БХК и представителите на държавната власт.

БХК констатира, че в 6 от съществуващите социални домове за лица с увреждания все още съществуват клетки и пространства за изолация, оградени с решетки и телени мрежи (ДВУИ-Подгумер, ДВПП-Пастра, ДВУИ-Баня, ДВУИ-Горен чифлик, ДВУИ-Оборище, ДВУИ-Българево, ДВУИ-Присово [бел. 2]).

БХК се ангажира с изясняването на правните, медицинските и социалните основания за институционализация в 10 случая в ДВУИ-Баня, в които изследователите намериха основания за оспорване на институционализирането на лицата. По инициатива на наблюдателите на БХК местната власт в Смолян предприе мерки за преодоляването на констатирани нарушения на правата на домуващите от двете социални заведения в региона: ДВПП-Петково и ДВПП-Ровино, където наши изследователи установиха, че е обичайна практика изолацията в клетки. БХК направи препоръки до РДСП-Смолян, до кмета на Смолян и информира МТСП за ситуацията в социалните институции в региона да се демонтират клетките в двата социални дома и да се обмислят възможностите за реорганизация на помещенията в домовете; да се извърши редиагностициране от психиатър на 29-те, така наречени “агресивни” домуващи в ДВПП-Ровино, с оглед привеждане на терапия в съответствие със реалното състояние на лицата (със съдействието на БХК една от душевноболните жени от дома в с. Ровино бе настанена за активно лечение в ДПБ Раднево); пренасочване на част от домуващите от ДВПП-Ровино към други институции, с оглед спазване на профила на заведението.

Съвместните усилия и най-вече спешната намеса на регионалните институции в Смолян промениха ситуацията в социалните домове в Петково и Ровино. При контролно посещение през септември 2003 година в ДВПП-Ровино и при срещата си с ръководителите на ДСП и РДСП-Смолян изследователите на БХК установиха, че е поставено началото на промяната в социалните институции - в социалния дом бяха разрушени вътрешните клетки.

Следствие от настойчивите препоръки на БХК бе предприетата от МТСП мярка за пренасочване на два социални дома в страната през 2003 година – ДВПП-с. Драгаш войвода бе преместен в с. Говежда, Видин, а ДВУИ-с. Горно Вършило предстои да бъде пренасочен в с. Славовица.

През 2004 г. дейностите по този проект ще включат и мониторинг в затворите и полицейските и следствени арести в страната.

Програмата за наблюдение на затворените институции се изпълнява от Станимир Петров, Антоанета Ненкова, д-р Георги Банков, Славка Кукова и Ванина Николова.

Програма за правна защита на бежанците и мигрантите

Програмата на БХК за правна защита на бежанците и мигрантите функционира през годината с основната финансова подкрепа на Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН).

Основната цел на програмата е да осигури защита на приблизително 5000 бежанци, кандидат бежанци и други лица, които попадат под закрилата на ВКБООН. Това се постига чрез правни консултации, представителство и съветване на бенефициентите, мониторинг, лобиране със съответните институции и организации.

Основните фактори в бежанската сфера в България през годината бяха войната в Ирак, засилване на граничния контрол и процедурите за експулсиране. Затягането на граничния контрол през първата половина на годината намали потока на кандидати за убежище. Същевременно, едностранното прекратяване на достъпа на адвокатите на Програмата до ГКПП Капитан Андреево се отрази негативно върху случаите на връщане (refoulement) от границата. Два от най-фрапантните случаи засягат връщането на 2 иракчани от Варна през март (получили по-късно закрила в Румъния) и на грузинско семейство, върнати от ГКПП Капитан Андреево през април (получили по-късно статут в Унгария). Това очертава необходимостта от бъдещ приоритет възстановяване на споразумението за мониторинг на граничните пунктове и правна помощ за достъп до бърза процедура на граничните пунктове.

Дейностите на БХК в сферата на защита на бежанците включиха правни и интеграционни консултации и представителство, които развиха капацитета на бежанската система в България. Относно приложението на новия закон, програмата идентифицира необходимост от мониторинг и представителство по време на бърза процедура

През 2003 година Програмата предостави 5332 консултации на 2266 бенефициента; тя представлява 1238 съдебни дела, от тях - 666 на бързо производство.

През отчетния период Програмата допринесе в голяма степен за адекватния старт на бързото производство на съдебно ниво. Установените правни стандарти/прецеденти поощряват установяването на справедливо и ефикасно бързо производство (процедурни стандарти). Дейността на Програмата пред съда при бързото производство спомогна за установяване на адекватни критерии за определяне на бежански статут.

През юни 2003 година БХК и Държавната агенция за бежанци подписаха споразумение за предоставяне на безплатна правна помощ. Според него, адвокатите на Програмата предоставят ежедневна правна помощ в приемната на Агенцията за бежанците на кандидат-бежанци, бежанци и хуманитарни случаи. Специална категория бенефициенти представляваха непридружените непълнолетни, които задължително бяха представлявани от адвокати на програмата.

Програмата на БХК продължи да работи с мрежа от адвокати, които се явяваха по дела. Също така е организиран център за седмични правни консултации в местата за задържане на кандидат-бежанци в София, за да извършва мониторинг и оказва съдействие на кандидат-бежанци за достъп до бежанска процедура и да намали рисковете те да бъдат експулсирани или върнати.

През годината програмата предостави правни консултации и представителство на бежанци и кандидата-бежанци пред държавни институции, регистрация пред Държавната агенция за бежанци, представителство пред Върховния административен съд и Районния съд, явяване по дела във връзка с нападения над бежанци и незаконно задържане. Работещите в програмата даваха консултации по въпросите на събиране на семейства, издаване на лични и пътнически документи. Общия брой дела през годината, в които Програмата представляваше бенефициентите, беше 1238 дела. Правните консултации (2962 на брой) бяха по въпросите на бежанска процедура, бежански статут, българско гражданство, започване на малък бизнес, по семейни въпроси, както и консултации в приемната в Агенцията за бежанците и на гранично контролно-пропускателните пунктове

Явяването по дела установи и редица правни прецеденти, чийто брой през годината достигна 11. Те ще окажат силно влияние върху бъдещите решения на съда по бежански дела.

През годината бяха публикувани 4 броя на списанието “Бежанците днес и утре” на български и английски език.

Другите проекти, по които се осъществиха през годината с финансиране извън това на ВКБООН, бяха фондонабрани от Асоциацията за бежанци и мигранти: Фондация “Отворено общество” - София – за дейности и транспортационни разходи; Швейцарско посолство в София – да правни анализи и информация относно кандидатбежански дела на български граждани в Швейцария; Програма “Разделени деца в Европа” - Програмата за бежанци и мигранти е национален координатор за България на организацията.

В екипа на програма влизат Антоан Макиту, Антоанета Събева, адв. Валентина Нилсен, адв. Георги Тошев, Майсун Шабаан, адв. Мариана Андреева, адв. Илиана Савова, Милена Стойнева, адв. Свилен Овчаров.

Проект “Водене на стратегически съдебни дела срещу расова дискриминация” - Съвместен проект на БХК и Европейския център за правата на ромите – Будапеща

Съвместният проект между БХК и Европейския център за правата на ромите – Будапеща (ЕЦПР) стартира през есента на 2002 година. Основната му задача е водене на стратегически съдебни дела срещу расова дискриминация, засягаща роми, при упражняването на социални и икономически права, пред българските съдилища. По-конкретно, дейностите през годината включиха идентифициране на потенциални дела в сферата на образованието, жилищното настаняване, наемането на работа, здравеопазването, социалните услуги, и предприемане на правната защита в някои дела.

През 2003 година бяха заведени две нови дела пред вътрешните съдилища, а по дело от 2002 година беше отсъдено решение в полза на БХК/ЕЦПР. Делото се отнасяше до незаконна разпоредба на Правилника за прилагане на Закона за народната просвета, предвиждаща предимство при записване в училище на деца, живеещи в района на училището. На практиката някои училищни ръководства използваша тази разпоредба като основание за дискриминационно отказване на достъп до записване на ромски деца. Делото се гледаше от Върховния административен съд, който през април 2003 г. отсъди министърът на образованието и науката да отмени въпросната разпоредба. Делото се водеше съвместно с Фондация “Романи бахт”.

През януари 2003 беше заведено дело срещу столичен хотел, собственост на БАН, дискриминационно отказвал достъп на клиенти роми. Със съдействието на Проект “Права на човека” и Фондация “Романи бахт” бяха набавени доказателства за извършената дискриминация. Разглеждането на делото се забави поради неясния правен статут на ответника. Първото заседание по делото предстои.

През август 2003 беше заведено второ дело, идентифицирано от правния консултант по проекта и възложено на адвокат. Делото е заведено от името на три ромски семейства срещу местния клон на Електроразпределение. Ищците, които живеят в кв. Филиповци, твърдят расова дискриминация въз основа на това, че енергийната компания е монтирала електромерите им на височина, която не позволява да контролират отмерването на потребената електроенергия. Освен това, токът на цяло каре в кв. Филиповци, в това число и на ищците, е бил спрял, по презумпцията за колективна

вина на живущите в квартала за кражба на ток. Ищците твърдят, че спрямо тях има дискриминационно отношение поради недостъпните места, на които са монтирани електромерите, и поради колективното наказание, наложено заради индивидуални дългове. По-късно през годината, беше започната административна процедура пред Държавната комисия за електроенергия, която впоследствие нареди на фирмата да ревизира договорите си с живущите в кв. Филиповци.

Друга дейност през годината включваше изследване за идентифициране на потенциални дискриминационни искове. В тази връзка още в края на 2002 година бяха проведени изследователски мисии в Казанлък и Кюстендил за идентифициране на ищци за завеждане на дела срещу общинските власти по повод издигането на бетонна стена около ромските махали. Не се откриха желаещи ищци за завеждане на дела срещу издигането на стените. В периода септември-октомври 2003 бяха преведени мисии за завеждане на дело срещу висше учебно заведение от името на ромска студентка, учила в университета. Беше изготвена искова молба, където се твърди расова дискриминация въз основа на това, че в продължение на шест години ищцата не е могла да се дипломира поради произволния и расистки отказ на преподавател да се яви на изпит. Университетската управа не санкционира преподавателя въпреки жалбите на студентката. Непосредствено преди завеждането на иска, учебното заведение предложи споразумение на студентката в замяна на отказ от завеждане на иска.

През годината бяха проведени три проучвания на регулацията и практиката по предоставяне на средства от общинския бюджет за техническа издръжка на училищата в Кюстендил. Установени бяха дискриминационни тенденции, което води до непропорционално финансиране в ущърб на местното сегрегирано ромско училище. Поради ненамиране на желаещи да заведат дело срещу общината, такова ще бъде заведено през 2004 г. от името на БХК след влизането в сила на Закона за защита срещу дискриминацията.

Друга дейност през годината беше свързана с процеса на застъпничество за приемането на Закона за защита срещу дискриминацията, както и с дейности по неговото популяризиране. От края на 2002 година беше сформирана коалиция от 5 организации, впоследствие разширена до 37 организации на етнически и религиозни малцинства, групи за права на жените, организации на хората с увреждания и на потребителите, организации на сексуалните малцинства, която застана зад изработения проект на антидискриминационен закон. Наред с организирането на срещи с и експертни оценки относно проектозакона за народни представители и политици, консултантът изнесе тренинги по антидискриминационно законодателство за полицейски служители.

Адв. Маргарита Илиева работи като правен консултант по проекта.

Изследване “Човешките права на мюсюлманите в България по закон и на практика”

Изследването “Човешките права на мюсюлманите в България по закон и на практика след 1878 година” се извършваше в рамките на проект, стартирал през есента на 2002 година. Изследването се проведе в рамките на стажантската програма на Централноевропейския университет – Будапеща от Фатме Мюхтар.;

Изследването анализира от историческа и съвременна перспектива правното и политическо положение на трите основни групи, които съставляват мюсюлманската общност в България – турци, български говорещи мюсюлмани и роми, определящи се като турци. Изследването прави правен и политически анализ на статута на мюсюлманите в България от историческа и съвременна гледна точка от 1878 година насам.

Докладът започва с изследване на демографската ситуация в България съгласно данните от последните две проброявания – това от 1992 и 2001, и разглежда различните теории за произхода на трите мюсюлмански групи. Докладът се състои от 2 части: част I прави правен и политически анализ на правата на мюсюлманите в историческа перспектива (в две под-части – до 1944 г. и периода 1944-1989 г.), а част II се спира на настоящото положение на мюсюлманите в България в контекста на разпоредбите на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства и други международни договори.

Докладът прави исторически анализ въз основа на изследване на архивни документи на важни исторически събития по време на монархията и комунистическото управление, разглежда въпросите на религиозните права, насилствена християнизация и емиграция, образование на мюсюлмани, малцинствена праса, въздействието на кемализма върху правата на мюсюлманите в България. В доклада се прави разбор на законовия и политически статус на мюсюлманите в днешно време в съответствие с разпоредбите на Рамковата програма за защита на националните малцинства.

Докладът е достъпен на сайта на БХК на английски език. През 2004 г. той ще бъде преведен и на български език.

Проект “Работна група за изследване на антисемитизма в България днес”

Проектът за изследване на антисемитизма се изпълняваше в периода декември 2002 – декември 2003 година. Той се изпълни като съвместно начинание на три организации – БХК, Организацията на евреите в България “Шалом” и Фондация “Отворено общество” – София.

Проектът беше формулиран в отговор на видимото засилване на проявите на ксенофобия и в частност антисемитизъм в България през последните няколко години. Целта на проекта беше да изследва дали явлението представлява трайна и застрашителна тенденция или проява на маргинални групи в периферията на българското общество. За тази цел в продължение на една година – 2003-та – се проведе системно и задълбочено изследване на тези прояви, както са отразени в българските информационни медии или както са инициирани от тях.

През 2003 година Работната група документира релевантните публикации в националния печат и характерни предавания, излъчени по електронните медии. Тя също така аотира и регистрира в документацията си издадените на български език книги, отнасящи се до проблема. Въз основа на тази база данни се извлече заключението за естеството на наблюдаваните днес в България антисемитски прояви.

Работната група създаде четири бази данни с общо 5602 заглавия. Основната база данни включи централния ежедневен и периодичен печат (43 наблюдавани издания) от началото на 1990 година до започването на проекта (4084 заглавия). В базата данни за електронните медии фигурират 367 транскрибирани избрани програми. В базата данни за книги за периода 1990-2003 година влязоха 81 заглавия, депозирани през този период в Народна библиотека. В специалната база данни за в. “Еврейски вестн” бяха извлечени 1070 заглавия.

В рамките на проекта се издаде и тримесечен “Информационен бюлетин за антисемитизма” (четири броя), който се разпространяваше като приложение на сп. “Обектив”.

Заклучителният продукт на проекта – сборник студии по темата, разработени от участниците в екипа, с наблюдения, преценки и заключения на всеки от изследователите – ще излезе през първата половина на 2004 година.

Проектът се изпълняваше от екипи от трите организации, от БХК това бяха Красимир Кънев и Юлиана Методиева; Алфред Криспин – ръководител на Работната група,

Мариана Майер – координатор/редактор на бюлетина, Алек Стоименов, Гергана Алакушева, Орлин Джелепов, Жак Ескенази (документационно звено), д-р Емил Мутафчиев, д-р Лиляна Деянова, проф. Нансен Бехар, Филип Димитров (съвет за анализи), Максим Бенвенисти (ОЕБ “Шалом”) и Живка Белчева (Фондация “Отворено общество”).

Проект “Картографиране на организациите, работещи по проблемите на расизма, ксенофобията, антисемитизма и нетолерантността”

Проектът се изпълни като съвместна инициатива на БХК и Фондация “Отворено общество” – София с подкрепата на Европейския център за мониторинг на расизма и ксенофобията в периода септември–декември 2003 година. Фондация “Отворено общество” – София предостави базата за изпълнение на проекта, докато БХК предостави ноу-хау, организационна експертиза и персонал за неговото осъществяване.

Целта на проекта беше да картографира държавни институции, изследователски и учебни заведения, неправителствени организации и други, които работят по проблемите на расизма, ксенофобията, антисемитизма, ромофобията, ислямофобията и/или позитивни мерки за преодоляване на тези феномени. Базата данни следваше да се включи в базата данни РАСКЕН, която включва информация от всички държави в Европа.

Картографирането беше извършено от група изследователи, които посетиха 64 организации в София и 181 в провинцията във всички 28 области на страната. Преобладаващият брой организации са неправителствени, следвани от правителствени, в списъка фигурират и изследователски звена и учебни заведения, религиозни организации, международни/междуправителствени организации, медии. Общо базата данни съдържа описания на 607 дейности и 270 издания по темата, изследвана от мрежата РАКСЕН.

Проектът се изпълняваше от Алфред Криспин – координатор, Живка Белчева – помощник координатор, Десислава Симеонова, Фатме Мюхтар, Силвана Кирякова, Мария Баджакова, Бисерка Бисеркова – изследователи.

Проект “Декриминализация на обидата и клеветата”

Проектът “Декриминализация на обидата и клеветата” се изпълняваше от БХК съвместно с неправителствената организация за защита свободата на словото Артикъл

19. Той включваше изследване на делата за обида и клевета, водени срещу журналисти в България.

През февруари 2003 в рамките на проекта беше проведено изследване върху българската съдебна практика по дела за обида и клевета. Изследването беше проведено от журналисти в 28 области в страната. Информацията за делата за обида и клевета се събираще от 144 печатни издания, 71 местни телевизионни канала, 102 радиостанции и съдилища. През април-май беше направен анализ на събраните данни, който идентифицира областите с най-висок брой дела, журналисти и собственици на медии, които най-често стават жертви на дела за обида и клевета, причини за завеждане на делата. Резултатите от изследването отново разкриха широко разпространена практика на използване на съдебната система за потискане на свободата на словото. Резултатите от изследването и становището на Артикъл 19 по делата за обида и клевета са достъпни на интернет страницата на БХК на български и английски език.[бел. 3] Резултатите от изследването бяха представени през юни 2003 на пресконференция.

В рамките на проекта представители на БХК и Артикъл 19 проведоха среща с депутати от медийната и законодателната комисии в парламента за представяне на резултатите от изследването и лобиране за отменяне на наказателната отговорност за обидата и клеветата.

През юли 2003 Нова телевизия излъчи подробен материал за изследването. През същия месец списание “Обектив” публикува специален брой, посветен на декриминализацията на обидата и клеветата. На международна конференция за представяне резултатите от работата на проекта, състояла се в Букурещ, участваха представители от България – координаторът на проекта и изследовател от БХК, журналисти от централните медии, съдия от Софийски районен съд и депутат от медийната комисия в парламента. Резултатите от изследването бяха представени също на годишната среща на Българска медийна коалиция през юли 2003.

Дейностите по проекта допринесоха за привличане на вниманието на обществеността за необходимостта от намаляване на използването на законите за обида и клевета срещу журналисти. Също така се подобри знанието на адвокати и журналисти по международни стандарти в областта на свобода на словото. Беше извършен мониторинг на съдебната практика по дела за обида и клевета. Бяха предоставени правни консултации на журналисти, срещу които има заведени жалби за клевета.

Работата по проекта се координираше от адв. Бойко Боев, съвместно със Славка Кукова, изследовател.

Проект “Написване на Алтернативен доклад за изпълнението на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства”

Проектът за написване на алтернативен доклад за изпълнението на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства беше възобновен през 2003 година след като през февруари беше представен правителственият доклад. БХК получи подкрепата на Фондация “Отворено общество” – София за написване на такъв доклад. Той беше подготвен до края на годината на английски език (предстои да бъде преведен на български език) и е достъпен на интернет сайта на БХК.[бел. 4]

Алтернативният доклад на БХК, основан на правителствения доклад върху Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, представлява критичен коментар върху отчета на българското правителство по Рамковата конвенция. Алтернативният доклад отчита основните слабости на правителствения доклад по отделните точки на Рамковата конвенция и предоставя релевантна информация, където това е сметено за необходимо. Информацията и коментарите включени в Алтернативния доклад по отношение на защитата правата на малцинствата в България са базирани на многогодишния и богат опит на Българския хелзинкски комитет в областта на защита правата на човека, включително и солидната работа на терен и системните наблюденията на изследователи на организацията. Авторът на Алтернативния доклад, от друга страна, е разчитал и на пресния си опит натрупан от работата и по друг доклад за правата на мюсюлманската общност в България (турци, помаци и роми мюсюлмани) от 1878 г. насам, които е писан изключително на основата на архивни документи, работа на терен и проучване на релевантното българско законодателство от 1878 г. до сега. Алтернативният доклад се опира още на проучване на становищата на редица международни институции за защита правата на човека, каквито са решенията на Европейския съд по правата на човека в Страсбург и др.

Фатме Мюхтар, изследовател на БХК, е автор на доклада.

Проект “Създаване на Интернет портал на етническите малцинства в България”

През юни 2003 БХК, съвместно с фирма Сайбърмарк, спечелиха търг на Световната банка за изграждане на първия Интернет портал на етническите малцинства в България. Дейността се координира от Националния съвет по етническите и демографските въпроси. Основната цел на портала е изграждане на база данни с актуална информация за етническите малцинства и за институциите и организациите, които работят в тази сфера. Структурата на портала включва отделни рубрики за: изследвания за малцинствата, държавни институции, работещи с малцинствата, местни органи,

програми и тяхното изпълнение, законодателство, български неправителствени организации, международни организации, донорски програми за малцинствата, научни институти, университети, медии, форум, библиография.

През юни 2003 година в НСЕДВ работата по Интернет портала беше представена пред областните експерти на НСЕДВ с основните му рубрики и молба за сътрудничество.

През септември 2003 година беше постигната договорка с Британски съвет в Интернет портала за етническите малцинства да бъде интегриран порталът на Британски съвет за журналисти и малцинства.

След окончателното изготвяне на портала www.ethnos.bg неговото представяне на съвместна изява с НСЕДВ, БХК, Сайбърмарк и Фондация “Отворено общество” – София, която ще осъществява поддръжката на портала занапред.

Работата по проекта се изпълняваше от Росица Стойкова – координатор, съвместно с изследователите Фатме Мюхтар и Николай Зографов от БХК. Фирма Сайбърмарк отговаряше за техническото изработване на портала.

Бележки

[1] Брошури “Вашите права в местата за лишаване от свобода” и “Вашите права в социално-педагогическите интернати и във възпитателните училища–интернати”, БХК, София, юни 2003 г.

[2] ДВПР – дом за възрастни с психични разстройства, ДВУИ – дом за възрастни с умствена изостаналост.

[3] Виж Резултати от изследване на дела за обида и клевета срещу български журналисти (http://www.bghelsinki.org/fe/analyss_en.html) и Становище Артикъл 19 относно наказателното преследване на журналисти по дела за обида и клевета в България в светлината на стандартите за свобода на изразяването, София, 24 юни 2003 (http://www.bghelsinki.org/fe/opiniona19ss_en.html).

[4] Виж Алтернативен доклад за изпълнението на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, достъпен на http://www.bghelsinki.org/frames-reports/special/en/2003_Shadowrep_FCNM.doc.